

УДК 378:615.15

DOI 10.11603/me.2414-5998.2019.4.10653

О. О. ПерепелицяORCID <https://orcid.org/0000-0003-4912-3696>

ResearcherID L-5086-2016

В. О. Черноус

ResearcherID AAE-9264-2019

Scopus Author ID 6602599149

І. М. ЯремійORCID <https://orcid.org/0000-0001-8033-3806>

ResearcherID B-8655-2017

Scopus Author ID 6508204233

К. П. КупчанкоORCID <https://orcid.org/0000-0003-3103-5751>*Буковинський державний медичний університет***ДИНАМІКА ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ФАРМАЦЕВТІВ
У ПРОЦЕСІ БАГАТОСТУПЕНЕВОГО НАВЧАННЯ****О. О. Perepelytsya, V. O. Chornous, I. M. Yaremiy, K. P. Kupchanko***Bukovynian State Medical University***DYNAMICS OF PROFESSIONAL CHOICE FACTORS FOR THE
STUDENTS OF PHARMACY IN COURSE OF THE MULTISTAGE
EDUCATION PROCESS**

Анотація. У статті висвітлено динаміку чинників професійного самовизначення студентів фармацевтичного напрямку у процесі багатоступеневого навчання від молодшого спеціаліста до магістра. Рейтинговими чинниками вибору професії фармацевтичного спрямування для студентів упродовж багатоступеневого навчання є престижність професії та бажання стати фахівцем. Високий рівень авторитету сім'ї щодо питання вибору професії на фоні несистемної профорієнтаційної роботи школи призводить до низької активності суб'єкта самовизначення. У процесі навчання динаміка пріоритетних чинників не змінюється. Посилюється потреба у високооплачуваній роботі, відбувається глибше «занурення» у спеціальність, з'являється бачення своєї ролі у майбутній діяльності за рахунок зниження захоплення зовнішньою стороною професії, особливо 15-16-літніх підлітків. Вибір професії здійснено респондентами не стільки від їх пізнавальних інтересів та здібностей, скільки від бажання соціальної реалізації в суспільстві. У профорієнтаційній роботі значну увагу слід приділяти поінформованості батьків щодо якості надання освітніх послуг навчальним закладом для фахового зростання здобувачів освіти та здобуття престижної в соціумі високооплачуваної професії провізора, затребуваної на ринку праці.

Більшість здобувачів освіти орієнтується на престижність професії та фахове визнання, не надаючи належної уваги суб'єктивним чинникам. Характерними особливостями професійного самовизначення студентів медичного коледжу є несистемна профорієнтаційна робота шкільних психологів, вплив авторитету родини, низька активність суб'єкта самовизначення, що свідчить про несформоване відношення до вибору професій. У процесі навчання посилюється потреба у високооплачуваній роботі та приходить усвідомлення свого місця в структурі майбутньої професійної діяльності. Дослідження покликане покращити стратегію профорієнтаційної роботи щодо вступу абітурієнтів до вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти.

Ключові слова: чинники вибору професії фармацевта/провізора; багатоступеневе навчання.

Abstract. The paper deals with dynamics of professional choice factors for the students of pharmacy during the multistage education from the degree of junior specialist to the degree of master. Prestigiousness of the profession of pharmacist and an ambition to get this specialization are believed to be the most influential factors of professional orientation of the students during their multistage education. Low activity of the self-determination individual expression is caused by a comparatively high family authority on the background of non-systematic school orientation in the field of the future profession selection. A dynamics of the priority factors stays unchanged during the tuition. A need in the well-paid job increases while a deeper involvement in the details of profession develops on the background of a better understanding of the own work duties and decrease of the shallow teenager's admiration of the profession's façade. The respondents' choice was based mostly on their social self-realization ambitions, not on their cognitive interest or abilities. Special attention should

© О. О. Перепелиця, В. О. Черноус, І. М. Яремій, К. П. Купчанко

be given to increase the parents' awareness of the importance of the tuition quality for successful professional growth and obtaining the well-paid and highly prestigious position of a pharmacist, which is of high demand on labor market.

The majority of the students is focused on prestigiousness and professional recognition in the field of their future activities omitting proper attention to other subjective reasons. It is believed that the professional orientation should involve students' parents and show convincing examples of an influence of the education quality on future professional prospects and achievements in course of work on the well-paid, prestigious and highly demanded position of pharmacist. This attitude does not change in course of their education while the aspiration to get a highly paid job and understanding of the own place in the professional system are intensifying. Non-systematized professional orientation obtained from the school psychology consultants, influence of the family values, low level of the own activity and efforts in the professional self-identification are quite common traits for the students of college of medicine. This proves that their attitude towards own choice of future profession remains crude and unformed.

Key words: factors of professional choice of pharmacist; multistage education.

Вступ. Важливим кроком для випускників шкіл є вибір майбутньої професії, яка визначає місце людини в соціумі. Старшокласникам важко оцінити відповідність своїх індивідуально-типологічних характеристик вимогам професій, які вони обирають [2], тому завданням школи є не тільки підготовка старшокласників до професійного навчання, але й допомога у здійсненні професійного вибору. Ще важче учням 9-го класу, які вирішили вступати до коледжу чи училища, оскільки вибір професії для них є складним завданням в силу недостатньої сформованості адекватної самооцінки та неспроможності прогнозувати зв'язок майбутньої професії з власними відчуттями [4, 6, 9]. Проблема професійного самовизначення залишається актуальною для молодих людей і після вступу до навчального закладу. У процесі навчання ще відбувається формування відповідних якостей характеру у зв'язку з обраним напрямком та усвідомлення свого місця в структурі професійної діяльності [3, 5, 10]. Для частини студентів-першокурсників у результаті неусвідомленого вибору виникає стан незадоволеності обраною спеціальністю, який впливає на подальшу успішність студента. Тому прийняття вимог майбутньої професії, орієнтація студентів на бачення свого професійного майбутнього є важливим елементом навчально-виховного процесу кожного освітнього закладу. На сьогодні особливий інтерес вищів викликає професійне самовизначення особистості студента у процесі багатоступеневого навчання від молодшого спеціаліста до магістра, що й обумовлює актуальність статті.

Мета дослідження – виокремити пріоритетні чинники професійного вибору студентів-фармацевтів на етапі професійного навчання та провести аналіз їх динаміки у процесі багатоступеневого навчання від молодшого спеціаліста до магістра.

Методи дослідження. Проведено анкетування 266 студентів медичного коледжу спеціальності «Фармація» віком від 15 (база 9 кл.) до 18 (база

11 кл.) років та 208 студентів других курсів фармацевтичного факультету ВДНЗУ БДМУ 2015–2018 років навчання. Виокремлено 3 групи респондентів жіночої статі. Перша група охоплює 66 студентів (15–17 років), які вступали до коледжу на базі 9 класів. Другу групу (200 респондентів) складають студенти 17–19 років, які вступали до коледжу на базі 11 класів за результатами зовнішнього незалежного оцінювання. Після завершення коледжу значна кількість студентів-фармацевтів вступає на 2-й курс фармацевтичного факультету БДМУ, які, власне, й складають третю групу, що охоплює 208 студентів-провізорів. Використаний для діагностики студентів опитувальник С. О. Пакуліної та С. М. Кетько [1] охоплює питання, пов'язані з професійним вибором та наміром студента працювати в майбутньому за обраною спеціальністю. Статистична та графічна обробка результатів здійснювалася за допомогою програми «Excel».

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять теорії: самовизначення особистості (М. Гінзбург, Є. Головаха, В. Сафін та ін.), професійного становлення особистості (Е. Зеєр, В. Кушнір, О. Леонтєв, О. Сергєєнко та ін.), професійного самовизначення (Г. Кожухар, Г. Костюк, Є. Клімов, Г. Мошкова, М. Пряжников, П. Шавір та ін.) та концепції професійно-педагогічної підготовки студентів (В. Бондар, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, О. Мороз, О. Савченко, В. Сластьонін, Л. Хомич та ін.).

Результати дослідження. Результати аналізу анкет респондентів першої групи свідчать, що провідними мотивами професійного вибору є престиж професії фармацевта та бажання стати професіоналом (рис. 1). При цьому захоплення зовнішньою стороною професії впродовж навчання стало менш пріоритетним для 36,4 % (24/66) опитаних за рахунок зростання чисельності респондентів, для яких визначальними є бажання стати дипломованим фахівцем із гарантованим місцем роботи. Утричі зріс відсоток опитаних, які навча-

ються задля одержання диплома. Зростання удвічі рейтингу такого чинника вибору професії, як наявність гарантованого робочого місця, свідчить про наближення проблеми працевлаштування на випускному курсі для частини респондентів. Ре-

шта чинників становлять менше 10 %. Слід відмітити, що на наполягання батьків щодо вибору професію взагалі не зважив жоден респондент, що ймовірно, свідчить про власне бажання піти зі школи після 9-го класу.

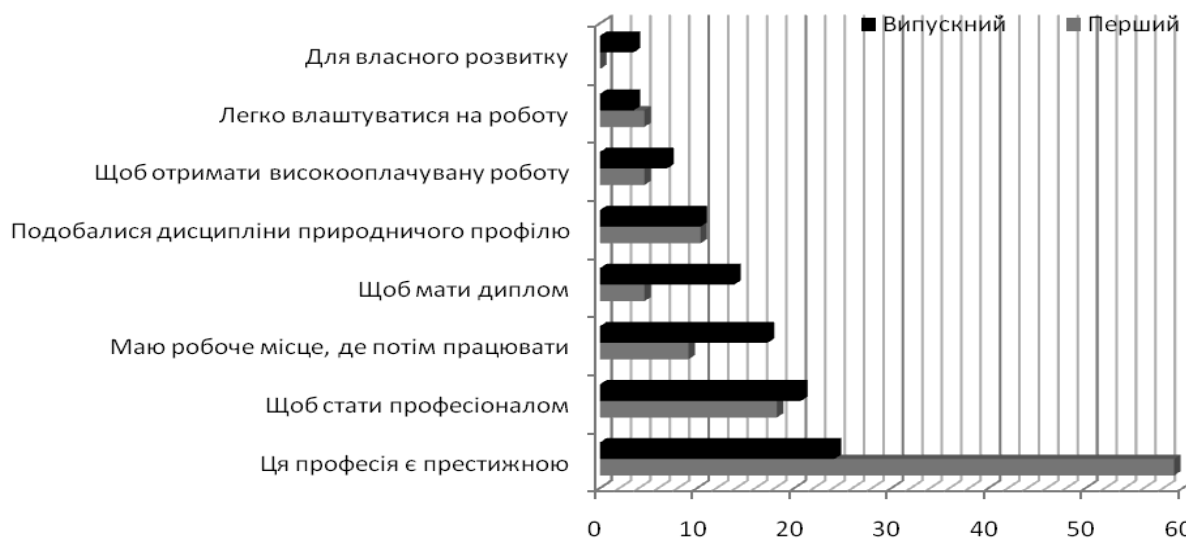

Рис. 1. Розподіл (%) результатів опитування студентів першого та випускного курсів коледжу (база 9 класів) щодо мотивів професійного вибору.

Для другої групи респондентів властивий аналогічний першій групі розподіл щодо пріоритетних чинників (рис. 2). У процесі навчання важливість престижності фаху стала менше вабати 6,0 % (12/200) респондентів. Проте зріс відсоток респондентів до 14,0 % (28/200), для яких стають важливими власний розвиток у професії та гарантоване місце роботи. Відзначили схильність до дисциплін хіміко-біологічного профілю 17 % (34/200) опитаних, що, на нашу думку, пов'язано з підготовкою до зовнішнього незалежного оцінювання з цих дисциплін. Наявність диплома, з яким легко влаштуватися на роботу, відмітили 10 % (20/200) випускників. Така ж кількість респондентів зважила на наполягання батьків щодо вибору професії фармацевта. Решта чинників становлять менше 10 %. Отже, основними причинами професійного самовизначення студентів фармацевтів є престиж професії та бажання стати фахівцем. При цьому ейфорія щодо захоплення зовнішньою стороною професії фармацевта у процесі навчання зникає в близько 35,0 % (23/66) студентів-першокурсників 15-16-річного віку за рахунок зростання відсотка опитаних, для яких важливим є престиж фахової освіти та гарантоване місце роботи.

Результати аналізу анкет студентів-провізорів 2-го курсу, які є колишніми студентами коледжу,

свідчать, що основними причинами вибору цієї спеціальності для третини опитаних є бажання стати професіоналом та лише для 17,3 % (36/208) – престиж цієї професії (рис. 3). При цьому, порівнюючи результати аналізу анкет студентів різних освітніх рівнів, встановлено тенденцію до зниження захоплення зовнішньою стороною професії та зростання фахового визнання.

Такий чинник вибору професії, як висока оплата праці, є пріоритетним для 12,5 % (26/208) провізорів порівняно з 4,52 % (12/266) фармацевтів у період навчання в коледжі. Решта чинників становлять менше 10 %.

Отже, провідними мотивами професійного самовизначення студентів-провізорів є бажання стати фахівцем у престижній професії з високооплачуваною роботою. Разом з тим провізори-другокурсники менше зважають на наявність місця роботи та можливість розкриття своїх здібностей у професії.

Для вибору професії важливим є оцінка психофізіологічних якостей учнів, яку повинні проводити шкільні психологи [9]. На профорієнтацію про світ професій на уроках вказали 49,3 % (131/266) студентів-фармацевтів, 50,8 % (135/266) респондентів самостійно цікавились інформацією про професію у довідниках навчальних закладів, періодичній пресі та інших джерелах інформації. Тобто профорієнта-

ційна робота щодо підготовки школярів до вибору майбутньої професії у більшості шкіл проводиться

несистемно, що слід враховувати викладачам вишів при проведенні профорієнтаційної роботи.

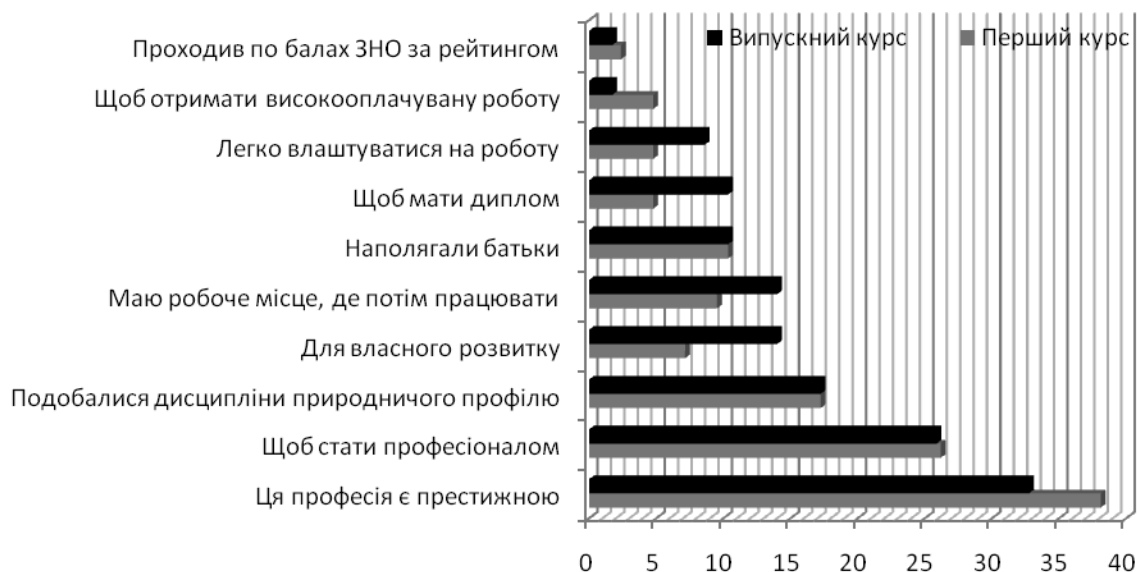

Рис. 2. Розподіл (%) результатів опитування студентів коледжу (база 11 класів) щодо мотивів професійного вибору.

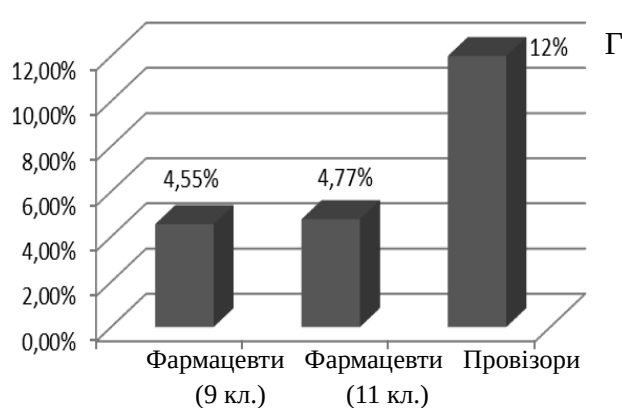
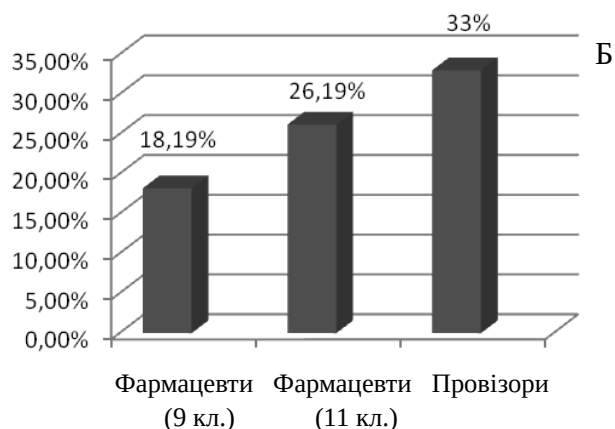
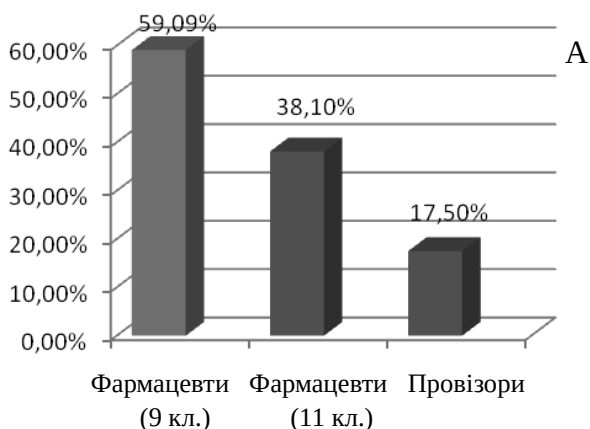

Рис. 3. Розподіл результатів опитування студентів першого року навчання щодо причин обрання професії: А – престижність професії; Б – бажання стати професіоналом; В – гарантоване місце роботи; Г – високооплачувана робота.

Для професійного самовизначення особистості необхідно мати виражені вольові якості, трудовий і життєвий досвід, адекватність самооцінки, сформованість відповідних психологічних функцій планування та цілепокладання [8]. Вказані якості, в силу вікових особливостей, неповною мірою властиві підліткам. Тому, очевидно, найвагоміший вплив на вибір майбутньої професії фармацевтами мали батьки, що відмічено 64,7 % (172/266) респондентами. Компетентну фахову допомогу щодо вибору професії одержали у практикуючих провізорів 29,3 % (78/266) респондентів, 6,77 % (18/266) опитаних робили свій вибір самостійно, і лише 1,88 % (5/266) респондентів прислуховувалися до порад вчителів-психологів. Отримані результати свідчать про низьку активність опитуваних молодих осіб щодо вибору професійної діяльності. Ініціаторами подальшого навчання для одержання диплома провізора 60,1 % (125/208) респондентів вказали батьків, і лише 15,9 % (33/208) опитаних робили свій вибір самостійно. Отже, в профорієнтаційній роботі значну увагу, окрім власне абітурієнтів, слід приділяти й батькам.

Упродовж багатоступеневого навчання зменшився відсоток провізорів, які погано уявляють зміст майбутньої професії, з 3,01 % (8/266) до 1,45 % (3/208). З 30,8 % (82/266) до 24,5 % (51/208) зменшився відсоток студентів, які ознайомлені з обраною професією на рівні уявлень. При цьому зростає чисельність з 21,1 % (56/266) до 25,5 % (53/208) осіб, які добре розуміють вимоги майбутньої професії. Більше стала подобатись обрана професія 41,83 % (87/208) провізорам. Одержані результати свідчать, що в процесі багатоступеневого навчання по завершенню коледжу, вступивши на другий курс, відбувається «занурення» у спеціальність – студенти глибше розуміють свою роль у майбутній діяльності.

Обираючи професію, 50,4 % (134/266) фармацевтів пріоритетним вважають принцип свідомості як такий, що виражає прагнення задовольнити особисті потреби та принести користь суспільству. Принцип відповідності своїх здібностей та інтересів обраній професії обрали 30,1 % (80/266) респондентів, стану здоров'я – 3,39 % (9/266). Вибір професії з врахуванням ринку праці здійснили 5,27 % (14/266) респондентів. Принцип активності, як принцип, що характеризує здатність до самостійного вибору, а значить і належний рівень відповідальності, обрали 11,28 % (30/266) респондентів.

Отримані результати свідчать, що 88,7 % (236/266) опитаних фармацевтів проявили низьку активність щодо власного професійного вибору та не зважили на потреби регіону в кадрах. Продовжуючи навчання в університеті, 41,35 % (86/208) респондентів-провізорів також вважають домінуючим принцип свідомості у виборі професії. Принцип відповідності вибраній професії здібностям та інтересам особи обрали 38,47 % (80/208) респондентів, стану здоров'я – 2,41 % (5/208). Результати тестування виявили розбіжність між професійним вибором молоді та попитом на ринку праці – вибір професії з врахуванням потреб регіону в кадрах здійснили 2,89 % (6/208) респондентів. Принцип активності обрали 12,5 % (26/208) респондентів. Порівняльний аналіз підходів, використаних при виборі професії, засвідчив, що закономірності розподілу використовуваних принципів у процесі навчання в коледжі та університеті не змінився. Вибір професії здійснено респондентами переважно не стільки від їх пізнавальних інтересів та здібностей, скільки від бажання соціальної реалізації в суспільстві.

Отже, фармацевти, здійснюючи професійний вибір, зустрілися з проблемами впливу думки батьків, недостатньою інформованістю про майбутню діяльність, захопленням зовнішньою стороною професії. При цьому упевненість більше 80 % опитаних у правильності свого вибору на різних етапах багатоступеневого навчання пояснюється тим, що респонденти з допомогою батьків зважили на особистісні якості, які відповідають вимогам майбутньої професії. Це черговий раз підтверджує, що найадекватнішим підходом у наданні допомоги молодій особі у період професійного вибору є психолого-педагогічний супровід, який сприяє створенню внутрішніх умов професійного самовизначення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. 1. Рейтинговими чинниками вибору професії фармацевтичного спрямування для студентів упродовж багатоступеневого навчання є престижність професії та бажання стати фахівцем.

2. Високий рівень авторитету сім'ї щодо питання вибору професії на фоні несистемної профорієнтаційної роботи школи призводить до низької активності суб'єкта самовизначення.

3. У процесі навчання динаміка пріоритетних чинників не змінюється. Посилюється потреба у високооплачуваній роботі, відбувається глибше «занурення» у спеціальність, з'являється бачення своєї ролі у майбутній діяльності за рахунок

зниження захоплення зовнішньою стороною професії, особливо 15-16-літніх підлітків.

4. Вибір професії здійснено респондентами не стільки від їх пізнавальних інтересів та здібностей, скільки від бажання соціальної реалізації в суспільстві.

5. У профорієнтаційній роботі значну увагу слід приділяти поінформованості батьків щодо якості надання освітніх послуг навчальним закладом для

фахового зростання здобувачів освіти та здобуття престижної в соціумі високооплачуваної професії провізора, затребуваної на ринку праці.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з виокремленням набору особистих якостей, власних професії фармацевта. Отримана інформація може бути використана в профорієнтаційній роботі з майбутніми абітурієнтами.

Список літератури

1. Гончаренко Т. Професійна діагностика / Т. Гончаренко. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. – 120 с.

2. Гудименко К. М. Професійне самовизначення старшокласників як психолого-педагогічна проблема / К. М. Гудименко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – Т. 2, № 46. – С. 227–232.

3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2004. – 304 с.

4. Корсун Г. О. Професійне самовизначення старшокласників як проблема теорії та методики виховання в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених / Г. О. Корсун // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2007. – № 2. – С. 20–25.

5. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник / Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2011. – 469 с.

6. Тимошенко Н. Професійне самовизначення старшокласників (за результатами дослідження) / Н. Тимошенко // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2016. – Т. 16. – С. 421–427.

7. Хомюк І. В. Професійна мотивація як засіб забезпечення професійної мобільності / І. В. Хомюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – Т. 4–5, № 14–15. – С. 305–313.

8. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир. – М. : Педагогика, 1981. – 96 с.

9. Щербакова І. М. Актуальні питання професійного самовизначення старшокласників в умовах соціально-економічної трансформації суспільства / І. М. Щербакова, Н. В. Макаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – Т. 8, № 26. – С. 213–217.

10. Abduekarem A. The choice of pharmacy profession as a career: uaeexperience / A. Abduekarem, A. Hamrrouni // Asian J Pharmclinres. – 2016. – Т. 9, No. 4. – P. 1–7.

References

1. Honcharenko, T. (2004). *Profesiina diahnostyka [Professional diagnostics]*. Kyiv: Redaktsii zahalno-pedahohichnykh hazet [in Ukrainian].

2. Hudymenko, K.M. (2015). *Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv yak psykhologo-pedahohichna problema [Professional self-determination of the high school pupils as psychological and pedagogical problem]*. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatdiini tekhnologii – Pedagogical Science: Theory, History, Innovation Technologies*, 2 (46), 227-232 [in Ukrainian].

3. Klymov, E.A. (2004). *Psykhologiya professyonalnogo samoopredeleniya [Professional self-determination psychology]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

4. Korsun, H.O. (2007). *Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv yak problema teorii ta metodyky vykhovannia v robotakh vitchyznianskykh ta zarubizhnykh vchenykh [Professional self-determination of the high-school pupils as a problem in the schooling theory and methodology in works of the local and foreign scientists]*. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy*

“Kyivskiy politekhnichnyi instytut”. *Filosofia. Psykholohiia. Pedahohika – Bulletin of the National Technical University “Kyiv Polytechnic Institute”*. *Philosophy, Psychology, Pedagogy*, 2, 20-25 [in Ukrainian].

5. Pavelkiv, R.V. (2011). *Vikova psykholohiia: pidruchnyk [Age psychology: Handbook]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

6. Tymoshenko, N. (2016). *Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv [Professional self-determination of the high-school pupils]*. *Aktualni pytannia ghumanitarnykh nauk – Current Issues of Humanitarian Science*, 16, 421-427 [in Ukrainian].

7. Khomiuk, I.V. (2011). *Profesiina motyvatsiia yak zasib zabezpechennia profesiinoi mobilnosti [Professional motivation as a tool for professional mobility]*. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical Science: Theory, History, Innovation Technologies*, 4-5 (14-15), 305-313 [in Ukrainian].

8. Shavyr, P.A. (1981). *Psykhologiya professyonalnogo samoopredeleniya v ranney yunosti [Yuvnal professional self-determination psychology]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].

9. Shcherbakova, I.M., & Makarenko, N.V. (2012). Aktualni pytannia profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv v umovakh sotsialno-ekonomichnoi transformatsii suspilstva [Current issues of the high-school pupils professional determination at the social and economical transformation of society]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini*

tekhnologii – Pedagogical Science: Theory, History, Innovation Technologies, 8 (26), 213-217 [in Ukrainian].

10. Abduelkarem, A., & Hamrrouni, A. (2016). The choice of pharmacy profession as a career: uaeexperience. *Asian J. Pharmclinres*, 9 (4), 1-7.

Отримано 22.11.19

Рекомендовано 26.11.19

Електронна адреса для листування: perelytsia.olesia@bsmu.edu.ua